

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

مآخذ شناسی

اندیشه تقریب

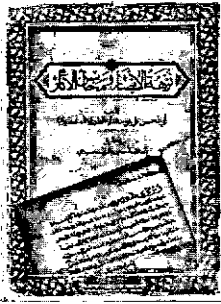

پڙهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

مآخذشناسی اندیشهٔ تقریب

سلمان حبیبی

أ) آثار منتشر شده توسط مجمع جهانی تقریب مذاهب اسلامی

نزهة الأبصار و محاسن الآثار

ابی الحسن علی بن مهدی صبری مامطیری، تحقیق: محمدباقر محمودی، تهران، معاونت فرهنگی مجمع جهانی تقریب مذاهب اسلامی، چاپ اول، ۱۳۸۸، ۳۲۰ صفحه، وزیری.

مؤلف کتاب، ابوالحسن علی بن مهدی طبری مامطیری، فقیه و محدث و از علمای بزرگ شافعی مذهب است که خطبه‌ها، اخبار، الفاظ فصیح و سخنان حکمت‌آمیز حضرت علی علیه السلام را جمع‌آوری کرده است. این کتاب

نشان‌دهنده توجه اهل سنت و شیعه به آن حضرت بوده و دربردارنده مطالبی تاریخی چون: داستان اصحاب فیل، جدایی قریش و هاشم، راهب بحیراء و دلایل حفر چاه زمزم ... و همچنین روایاتی از پیامبر صلی الله علیه و آله و امامان حسن و حسین علیهما السلام و سایر ائمه علیهم السلام می‌باشد. کتاب در مجموع دارای ۳۶۲ حدیث می‌باشد که بدون ترتیب و یا به ترتیب خاصی جمع‌آوری شده است و بعضی از آنها نیز تکرار شده است.

محقق محترم، ضمن بررسی و تحقیق این نسخه، به نکات قابل توجه بسیاری دست یافته است، از جمله این که بسیاری از کتاب‌های متأخر از این کتاب، احادیثی را از این کتاب نقل کرده‌اند که در این نسخه نیست و این نشان‌دهنده آن است که مطالب این کتاب بسیار بیش از مقدار کنونی بوده است و وی با تهیه مستدرکی همه آنها را ضمیمه کتاب نموده است. دیگر این که در بسیاری از منابع اهل سنت و شیعه از صاحب اثر مدح و ستایش شده است و این امر به اهمیت مؤلف و کتابش افزوده است. همچنین، در کتاب فقط حدیث نقل نشده است بلکه برخی رفتار آن حضرت و بعضی از آثار منسوب به ایشان و احکام دینی و حکومتی نیز ذکر شده و تعدادی از خطبه‌ها و سخنان موجود در نهج‌البلاغه در این کتاب وجود ندارد.

محقق در آغاز مقدمه طولانی خویش نخست نام پنج تن از علمای گذشته را که از این کتاب نام برده و از آن استفاده کرده‌اند ذکر کرده، آن‌گاه به نسخه مورد استفاده خویش که نسخه منحصر به فرد یمنی است و در قرن یازدهم نوشته شده و اکنون در کتابخانه واتیکان موجود می‌باشد اشاره نموده است، سپس به مذهب مؤلف کتاب پرداخته و یادآور شده است که احتمالاً ایشان از زیدیه بوده یا بعدها به این مذهب گرایش یافته است، ولی به طور قطع شیعه اثنی‌عشری و یا اشعری و معتزلی نیست.

در ادامه نیز به منابع و روش نگارش کتاب و علت نام‌گذاری آن به «تزهه الابصار» اشاره می‌نماید. مباحث کتاب بدون هرگونه تبویب و تقسیم‌بندی متن کتاب، با دانش آن حضرت درباره قضاوت و داوری شروع می‌شود و مباحثی چون: شجاعت آن حضرت، توصیف دیگران از او، حسب و نسب و فرزندان، نامه آن حضرت به مالک اشتر و... پایان می‌یابد. در آخر کتاب نیز به منظور استفاده بهینه محققان فهرست‌هایی چون: فهرست آیات، فهرست احادیث، فهرست اعلام، فهرست مصادر تحقیق و فهرست موضوعات کتاب، فراهم آمده است.

رجالالتقریب : کتابالتقریب (۳)

محمد مهدی تسخیری، تهران، معاونت فرهنگی مرکز جهانی تقریب مذاهب اسلامی، چاپ اول، ۱۳۸۷، ۴۴۰ صفحه، وزیری.

این کتاب شامل زندگی‌نامه و فعالیت‌های علمی و تقریبی ۲۵ تن از شخصیت‌ها و مردان تقریبی می‌باشد که توسط آقای محمد مهدی تسخیری گردآوری شده است. نام شخصیت‌های مورد مطالعه در این کتاب، به ترتیب عبارت است از:

- ۱- حضرت آیت‌الله سید محمدحسین بروجرودی؛ ۲- الامام الشیخ محمود شلتوت، مفتی جامعه الازهر مصر؛ ۳- علامه سید محمدتقی حکیم؛ ۴- شهید آیت‌الله سید محمدباقر صدر؛ ۵- محمد البشیر بن محمد السعدی... الابراهیمی الجزایری؛ ۶- شهید سید محمدباقر حکیم؛ ۷- دکتر حسین علی محفوظ العراقی و فهرست ۶۸ دوره کتاب از ایشان؛ ۸- علامه محمد اقبال لاهوری؛ ۹- شیخ مفید، پیشگام بحث اجتهاد در مکتب اهل بیت (علیهم‌السلام)؛ ۱۰- شیخ محمد عبده؛ ۱۱- علامه ابوالعلاء المودودی؛ ۱۲- علامه محمدتقی قمی؛ ۱۳- شیخ الاسلام محمد الطاهر ابن عاشور، مغرب (مراکش)؛ ۱۴- سید محسن امین؛ ۱۵- شیخ حسن البناء، بنیان‌گذار و رهبر اخوان المسلمین مصر؛ ۱۶- سید عبدالحسین شرف الدین؛ ۱۷- العلامة بدیع الزمان سعید النورسی، ترکیه؛ ۱۸- شیخ محمد بن مکی الجزینی (شهید اول)؛ ۱۹- شیخ زین الدین الجبعی (شهید ثانی)؛ ۲۰- سید قطب؛ ۲۱- الامام موسی صدر؛ ۲۲- سید جمال الدین اسدآبادی افغانی؛ ۲۳- علامه محمدحسین کاشف الغطاء؛ ۲۴- شیخ محمد غزالی؛ ۲۵- شیخ حبیب آل ابراهیم لبنانی.

تقریب المذاهب و توحید المواقف من کلام الامام الخامنئی: کتاب تقریب (۴)

محمد مهدی تسخیری (گردآورنده و تهیه کننده)، تهران، معاونت فرهنگی
مجمع جهانی تقریب مذاهب اسلامی، چاپ اول، سال ۱۳۸۷، ۲۶۴ صفحه،
وزیری.

بی شک رهبران دینی و سیاسی نقش بسیار مهمی در وحدت و تقریب
بین امت و مذاهب اسلامی دارند. این کتاب در بردارنده گزیده‌ای از سخنان
و پیام‌های رهبر انقلاب اسلامی ایران حضرت آیت‌الله خامنه‌ای می‌باشد

که به مناسبت‌های مختلف در جهت تقریب مذاهب اسلامی و یکسان‌سازی مواضع امت اسلامی
ایراد یا نگاشته شده است. کتاب دارای یک مقدمه و سی موضوع است که به بعضی از آنها اشاره
می‌شود:

۱- موضوع وحدت و عدل، که از پیام ایشان به مناسبت هفته وحدت در سال ۱۴۱۳ هـ. ق استخراج
شده است؛ ۲- وحدت به مصلحت همه دولت‌ها و ملت‌ها است، که از پیام ایشان به حجاج در سال ۱۳۷۵
هـ. ش استخراج شده است؛ ۳- دوستی پیامبر ﷺ، که از سخنرانی ایشان به مناسبت سالگرد تولد
پیامبر در سال ۱۴۱۸ هـ. ق استخراج شده است؛ ۴- وضعیت مسلمانان، تحدیدها و راه‌حل‌ها، که از
سخنرانی ایشان در کنفرانس سران کشورهای اسلامی سال ۱۴۱۸ هـ. ق استخراج شده است؛ ۵- کلمه
التوحید و توحید الکمه، که از سخنرانی ایشان به مناسبت سالگرد تولد پیامبر در سال ۱۴۱۹ هـ. ق
استخراج شده است.

موضوعات دیگر کتاب عبارت است از: مسئولیت نسل فرهنگی دانشگاهی؛ استمرار انقلاب
اسلامی؛ جدایی بین ادعا و عمل در سیاست آمریکا؛ موفقیت نظام سیاسی بر اساس دین؛
گرامیداشت حضرت آیت‌الله بروجردی و شیخ محمد شلتوت مفتی مصر؛ پیروزی مقاومت اسلامی
و شکست سازش؛ امام محمدباقر صدر گنج بی‌پایان؛ قرائت متن قرآن و فهم آن؛ شکست هیمنه
استکبار؛ مطامع آمریکا در منطقه؛ اسلام سیاسی و سروری اسلام؛ وحدت با پیروان دیگر ادیان در
مبارزه با اشغال‌گران؛ تمسک به وحدت؛ بیداری اسلامی و حاکمیت ملت‌ها؛ فلسطین قلب بیداری
اسلامی؛ دستان ما به سوی تمام امت اسلامی دراز است؛ حج رمز وحدت اسلامی؛ اسلام پیروز است؛
برائت ندای قلبی و فطری است؛ قدس مظهر اتحاد مسلمین است؛ تحریک کردن پیروان مذاهب اسلامی
به اسلام ضرر می‌رساند؛ احیای روح بزرگواری و افتخار به اسلام. هم‌چنین در پایان کتاب، از نظرات
ایشان درباره صابئین و صلح که از سلسله دروس خارج فقه ایشان استخراج گردیده، مطالبی بیان
شده است.

پیش‌نویس منشور وحدت اسلامی

مجمع جهانی وحدت اسلامی، تهران، مجمع جهانی تقریب مذاهب اسلامی، چاپ اول، ۱۳۸۶، ۱۶ صفحه، وزیری.

ایمان به خداوند یکتا، قرآن کریم و پیامبر اعظم حضرت محمد بن عبدالله ﷺ، عالی‌ترین منشور وحدت مسلمانان است. از آن جایی که امت مسلمان پیرو علما و رهبران دینی خویش می‌باشند، اگر این علما و رهبران دینی مذاهب مختلف اسلامی بر اساس میثاقی با یک‌دیگر وحدت داشته

باشند، تفرقه و تشتت از میان پیروان آنها نیز رخت برمی‌بندد و یک جامعه متحد مسلمان شکل می‌گیرد. به این منظور مجمع جهانی تقریب مذاهب اسلامی اقدام به تهیه پیش‌نویس منشور وحدت اسلامی نموده است تا در مجامع اسلامی و کنفرانس‌ها و کنگره‌هایی که دانشمندان مسلمان گردهم جمع می‌شوند بر مبنای آن با یک‌دیگر عقد برادری و وحدت ببندند.

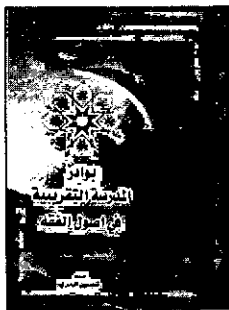
این منشور دارای چهار بخش است که در آن پس از بیان ضرورت وحدت، مبانی وحدت که عبارت است از: ایمان به خداوند متعال، ایمان به نبوت و خاتمیت رسول اکرم ﷺ، دین اسلام، قرآن و سنت شریف نبوی ﷺ، ایمان به معاد و اصل اجتهاد، تبیین گردیده است و در بخش دوم با عنوان چشم‌اندازها، تلاش برای نزدیک ساختن جامعه اسلامی و الگو قرار دادن رفتار ائمه مذاهب اسلامی و گسترش فرهنگ هم‌بستگی بین مسلمانان وظیفه علما و اندیشمندان مسلمان معرفی شده و در بخش سوم، زمینه‌های تقریب مربوط به همه عرصه‌های زندگی پیروان مذاهب اسلامی دانسته شده و در پایان نیز برنامه‌های عمومی جهت تحقق تقریب مذاهب اسلامی در پانزده بند بیان گردیده است.

بوادر المدرسة التقریبیة فی اصول الفقه

محمدعلی تسخیری؛ تحسین البدری (گردآورنده)، تهران، معاونت فرهنگی مجمع جهانی تقریب مذاهب اسلامی، چاپ اول، ۱۳۸۷، ۲۲۳ صفحه، وزیری.

این کتاب درباره پیشنهادها مکتب تقریب در اصول فقه می‌باشد. گردآورنده اثر نظرات تقریبی آیت‌الله تسخیری رئیس مجمع جهانی تقریب مذاهب اسلامی را از بین مقالات ایشان که در سال‌های اخیر در موضوعات اصولی

نگاشته شده جمع‌آوری نموده است. وی در مقدمه کتاب، دانشمندی چون: آقایان سید محمدتقی حکیم، مؤلف کتاب «القیاس حقیقته و حجیته»، سید مصطفی جمال‌الدین، مؤلف کتاب «اصول الفقه المقارن فیما لا نص فیہ»، آیت‌الله جعفر سبحانی، مؤلف کتاب «دراسات مقارنه فی اصول الفقه»، تحسین البدری، مؤلف کتاب «مجمع مفردات اصول الفقه المقارن» (گردآورنده همین کتاب)، دکتر علی دوست، مؤلف

کتاب «فقه و قیاس» و گروهی از محققین حوزه علمیه قم که کتاب «موسوعة اصول الفقه المقارن» را نوشته‌اند از پیشتازان و پیش‌قراولان مکتب تقریب در اصول فقه معرفی می‌نمایند و آنگاه اصل کتاب را در هشت فصل آغاز می‌نماید. در فصل اول، به نقش اندیشه اصولی در پیشرفت و توسعه فرهنگ اسلامی می‌پردازد و برای آن، دو نمونه از گذشته و حال (امام غزالی و امام شهید محمدباقر صدر) ذکر نموده و به نقش آن دو و اندیشه‌های اصولی آنان در گسترش معارف اسلامی می‌پردازد.

در فصل دوم، ضمن بیان هشت نکته، تأثیر اصول فقه در روند تقریب بین مذاهب اسلامی و رویکرد فقهاء درباره تقریب را با ذکر نمونه‌هایی از فقها بیان می‌کند.

بررسی مسئله اجتهاد و تقلید و رجوع به اعلم به صورت تاریخی و بیان نظرات دو تن از مراجع معاصر (آیت‌الله حکیم و آیت‌الله خویی) در این باره موضوع فصل سوم می‌باشد.

وی در فصل چهارم به بیان فرق بین اصول فقه و علم المقاصد الشرعیه با توجه به دیدگاه شهید صدر می‌پردازد. هم‌چنین، در فصل پنجم، اصل «استحسان» و «اجماع»، در فصل ششم، اصل «سد الذرائع» و در فصل هفتم، «عرف» را بررسی می‌نماید و در فصل پایانی، المصالح المرسله را که از جمله موضوعات مطرح شده در دوره پانزدهم مجمع فقه اسلامی در مسقط عمان است، نقد و بررسی نموده و در ابتدا دلایل موافقین و مخالفین آن را از علمای شیعه و سنی به صورت تاریخی بیان کرده و سپس نظریه نهایی خویش را ذکر می‌کند.

المساجد و احکامها فی الشریعة الاسلامیة دراسة فقهیة مقارنة (جلد ۱)

محمد ساعدی، تهران، معاونت فرهنگی مجمع جهانی تقریب بین مذاهب اسلامی، چاپ اول، ۱۳۸۸، ۴۹۶ صفحه، وزیری.

در این کتاب ابتدا به بحث درباره معنای لغوی و اصطلاحی مسجد پرداخته شده و سپس جایگاه و رسالت مسجد در جامعه اسلامی بررسی گردیده، آن‌گاه به ضرورت بحث از مسایل فقهی مربوط به مسجد و

چگونگی برخورد فقهای عظام با این مقوله اشاره شده است. در ادامه نگارنده به مسائل مهندسی و معماری مساجد و ساختن محراب و اهمیت محراب از نظر تشخیص سمت قبله پرداخته و احکام فقهی مربوط به محراب و مستحبات مربوط به آن را بررسی نموده است. افزون بر آن، به یکی دیگر از نهادهای مربوط به مسجد، یعنی منبر و جایگاه و نقش تبلیغی آن، پرداخته و ضمن ارائه تاریخچه منبر از عصر رسول خدا ﷺ تا زمان حاضر، در مورد مسائلی که باید بر فراز منبر گفته شود و هم چنین بایسته‌های آن، از جمله دعا کردن، صلوات بر پیامبر ﷺ و بیان مسائل دینی بر فراز منبر بحث نموده است. یکی دیگر از نمادهای مربوط به مسجد، ساختن مناره است که نویسنده ضمن ارائه تعریفی از مناره و تاریخچه

آن، حکم فقهی مربوط به مناره و اذان گفتن بر فراز آن را بیان نموده است. در بخش بعدی کتاب، درباره حکم ساختن وضوخانه و توالت و محل ساختن آن در مسجد بحث شده و احکام فقهی مربوط به آن تبیین گردیده است. هم‌چنین، مسائل فقهی مربوط به زمین مسجد و خارج کردن سنگ، شن و خاک و مواد زاید از مسجد و نظافت آن بررسی شده است. مباحثی مانند کیفیت سقف مساجد، بزرگ ساختن و بلند ساختن دیوارهای مساجد، لزوم ایجاد امور رفاهی در مساجد مانند سیستم گرمایی و سرمایی، سیستم روشنایی، فرش کردن مساجد و نظافت آنها، معطر کردن مساجد و اموری که باید در مورد امام جماعت، خطابه و اذان مورد دقت قرار گیرد، وسیع بودن مساجد و سایر اموری که شایسته است در مورد مساجد مورد توجه قرار گیرد از مباحث بعدی کتاب محسوب می‌شود. نگارنده به صورت تفصیلی به بحث درباره حریم مسجد، حکم دفن اموات در مسجد، کاشتن درخت در مسجد، ساختن مسجد با شیء نجس، آداب داخل شدن در مسجد، به ویژه داخل شدن کودکان و کفار به مسجد، حرمت داخل شدن و مکث کردن شخص جنب و حائض در مسجد و احکام فقهی مربوط به آنها، احکام نماز خواندن، به ویژه نماز جماعت در مساجد، لزوم تکریم و احترام کردن به مسجد و پرهیز از اموری که انجام آن در مساجد شایسته نیست، حکم فقهی نجس کردن و پاک کردن مساجد از نجاسات و بالاخره، انجام امور غیرعبادی مانند خرید و فروش، شعر خواندن، اقامه حدود و تعزیرات، قضاومت کردن و سایر امور دنیوی در مساجد پرداخته و دیدگاه فقهای بزرگ شیعه را درباره آنها منعکس نموده است.

المساجد و احکامها فی الشریعة الاسلامیة دراسة فقهیة مقارنة (جلد ۲)

محمد ساعدی، تهران، معاونت فرهنگی مجمع جهانی تقریب مذاهب اسلامی، چاپ اول، ۱۳۸۸، ۵۰۴ صفحه، وزیری
در این کتاب که مجلد دوم از این مجموعه فقهی است ادامه احکام فقهی مربوط به مساجد تجزیه و تحلیل گردیده و دیدگاه‌های فقهای بزرگ در این باره منعکس شده است. نگارنده در هر کدام از فروع فقهی مربوط به

مساجد دیدگاه فقهای مشهور قدیمی شیعه را همراه با معرفی منبع فقهی مربوط به آنها ذکر کرده و دیدگاه‌های مختلف آنها را با هم مقایسه نموده است. در این مجلد نگارنده ابتدا به احکام مربوط به اعتکاف در مساجد و واجبات، محرّمات، مستحبات و مکروهات مربوط به اعتکاف پرداخته و سپس از چگونگی اداره کردن و نظارت بر امور مساجد سخن گفته و در ادامه، حکم وقف مسجد و اختیارات واقف، عدم جواز خرید و فروش و اجاره مساجد، حکم فقهی استفاده کردن از وسایل مسجد در امور غیرمسجد و شرایط مربوط به متولی و ناظر و مدیر مسجد را بررسی نموده است. وی هم‌چنین، در بخش بعدی کتاب، احکام فقهی مربوط به مسجد الحرام و ورود و خروج در این مسجد و احکام و فروع فقهی دیگر مرتبط

با آن را تبیین نموده است. در همین راستا وی به برخی از احکام مسجد پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله یا مسجدالنبی در مدینه نیز اشاره کرده و فضیلت این مسجد را نسبت به سایر مساجد بیان کرده است. در بخش دیگری از این کتاب، احکام فقهی مربوط به مسجد الاقصی، یکی دیگر از مساجد مهم اسلامی، بیان شده و حکم اعتکاف در این مسجد و نذر کردن، نماز خواندن و اقامت در آن و حکم نماز جماعت و سایر فروع فقهی مربوط به آن تجزیه و تحلیل شده است. بیان فضایل و احکام مربوط به مساجد مهم شهر مدینه مانند: مسجد قباء، مسجد فتح، مسجد فضیح، مسجد بغله و مسجد ضرار و متعلقات فقهی مربوط به مسجد کوفه و بیان فضایل این مسجد و حکم اعتکاف در آن و نیز نذر در مورد آن و احکام مربوط به مسجد ابراهیم، مسجد حنیف و مسجد شجره در مکه، از دیگر مطالب مهم این کتاب محسوب می‌شود که نگارنده از منظری فقهی به فروع و متعلقات مربوط به آنها پرداخته است.

فهرست

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

ب. سایر آثار منتشر شده در زمینه اندیشه تقریب

امام خمینی (س)، معمار وحدت: بررسی نقش امام در ایجاد وحدت میان مستضعفین جهان، امت اسلامی و وحدت ملی

سارا فلاحی، تهران، انتشارات محراب قلم، چاپ اول، ۱۳۸۷، ۹۸ صفحه، رقی.

پیروزی انقلاب اسلامی، جهان اسلام را در شرایطی متفاوت با گذشته قرار داد و مسلمانان که از یک سو در چنگال حکومت‌های اقتدارگرا و غیرمردمی گرفتار بودند و از سوی دیگر در مسیر سیلاب سهمگین تهاجم

فرهنگی، سیاسی، اقتصادی و نظامی غرب قرار داشتند، بیدار شدند. آنها، آن زمان یا به واسطه تدبیر دشمن خارجی یا به واسطه جهل خویش به جای تأکید بر اشتراکات دینی و اعتقادی، بر مؤلفه‌های تفرقه‌آفرین مذهبی و فرقه‌ای متمرکز شده بودند، اما اینک به تبعیت از امام خمینی علیه السلام در پی رفع این حرمان و دوری خانمان‌سوز، حول محور مؤلفه‌های وحدت‌بخش اسلام برآمده بودند. از طرف دیگر، امام با خلق گفتمانی که در آن مرز میان ما و دیگری، استضعاف و ظلم به انسان بود، در عمل دامنه پیروان خویش را گسترش داد و با ترسیم دنیای ستم‌زده مستضعفین جهان، وسعت ظلم صاحبان قدرت را نشان داد. نوشتار حاضر به نقش وحدت‌آفرینی امام در سه سطح کلان و میانی و خرد پرداخته است. در سطح کلان، امام، رهبری مستضعفین جهان را برعهده داشت. در سطح میانی، امت اسلام حول محور گفتمان دینی امام جمع شد و در سطح خرد، مردم ایران حول محور گفتمان اسلامی - ایرانی امام به هم پیوستند و مجال بهره‌برداری از تشنت و تفرقه میان خود را از دشمن خارجی گرفتند. عناوین و موضوعات مطرح شده در این نوشتار عبارت است از: وحدت در قرآن؛ وحدت در سنت نبوی؛ وحدت در نهج البلاغه؛ وحدت مستضعفین جهان حول محور گفتمان امام؛ وحدت اسلامی حول گفتمان دینی امام؛ موانع وحدت اسلامی از نگاه امام (هوای نفس؛ سکولاریسم؛ شکاف‌های مذهبی و اختلافات قومی؛ حکومت‌های غیر مردمی، اقتدارگرا و وابسته به غرب؛ تهاجم فرهنگی غرب به جهان اسلام)؛ نقش امام در شکل‌گیری انسجام اسلامی؛ امام و وحدت ملی؛ تئوریزه کردن ولایت فقیه به عنوان محور وحدت؛ وحدت شیعه و سنی؛ وحدت مسلمین با اقلیت‌های دینی؛ وحدت حوزه و دانشگاه؛ وحدت روحانیون؛ وحدت دانشجویان؛ وحدت نیروهای مسلح، و وحدت ملت و دولت.

آرمان شهر وحدت

محمدعلی خسروی، تهران، مؤسسه چاپ و نشر عروج، چاپ اول، ۱۳۸۷، ۱۳۲ صفحه، رقعی.

مصلحان بزرگ و انسان‌های برجسته در هر دوره‌ای ابتدا با تسلط بر تمایلات نفسانی و افکار متفرق خود به وحدت در ذات خود نایل شده و سپس دیگران را از کشمکش و جدایی به هم‌بستگی و از اضطراب و نگرانی به آرامش و صلح دعوت کرده‌اند. این افراد همواره به دنبال ایجاد آرمان شهر وحدت بوده‌اند. آرمان شهر وحدت، شهری است که همه چیز در آن رنگ

مهر و صفا به خود می‌گیرد. دورنگی، دورویی، نفاق و دوگانگی در آن راه ندارد و بنیانش بر پایه‌های راستی و درستی استوار شده است. در این شهر مروت و مدارا رایج بوده و از غوغای جنگ، نزاع، ناسزا، تهمت و افترا خبری نیست. در چنین شهری است که استعدادهای فرصت‌رشد و بالندگی می‌یابد و نهال‌های آرزو در تمام فصول سال به بار می‌نشینند. نگارنده در کتاب حاضر با استناد به آیات، روایات و برخی وقایع تاریخی و نیز استفاده از اندیشه و گفتار امام خمینی علیه السلام به تعریف وحدت و نقش آن در زندگی در چهار بخش می‌پردازد که مهم‌ترین عناوین آن عبارت است از: جایگاه وحدت در قرآن و سنت؛ سیره عملی پیشوایان دین؛ خانه‌نشینی امیرالمؤمنین علیه السلام؛ علی علیه السلام منادی وحدت؛ ریشه‌ها (محبت؛ وحدت حقیقی نه تاکتیکی؛ جود، ایثار و تعاون؛ سعه صدر)؛ روش‌ها (تعظیم شاعر دینی؛ تحکیم روابط اجتماعی؛ تقویت مناسبات ملی؛ توسعه مشارکت‌های مردمی؛ کعبه نماد وحدت)؛ آفات وحدت؛ آفات درونی (خودبینی؛ بدبینی و تعصب)؛ شیعه یا سنی، کدامیک؟؛ آفات بیرونی؛ چه باید کرد؟؛ تأسیس دارالتقرب؛ مقاله شیخ عبدالمجید سلیم؛ مقاله آیت‌الله کاشف‌الغطا؛ آیت‌الله العظمی بروجردی و اندیشه اتحاد مسلمین؛ آیت‌الله العظمی امام خمینی علیه السلام و مسئله وحدت؛ مستندات قرآنی وحدت در کلام امام خمینی علیه السلام؛ وحدت نعمت است؛ وحدت معجزه است؛ وحدت واجب است؛ ایمان و اتحاد دو رمز پیروزی؛ وحدت تا حد برادری؛ تنازع، مساوی با شکست، و فشل چیست؟

امامان شیعه و وحدت اسلامی

علی آقا نوری، قم، انتشارات دانشگاه ادیان و مذاهب، چاپ اول، ۱۳۸۷، ۳۸۸ صفحه، رقعی.

امروزه کمتر کسی را می‌توان یافت که در ضرورت تفاهم و تقریب مذاهب اسلامی، تردید نماید، زیرا مطالعات تاریخی و مشاهدات کنونی، این حقیقت را ثابت کرده است که تفرق‌ها و تشتت‌ها خواست دشمنان اسلام است. اما با وجود روشن بودن ضرورت تقریب اسلامی و وحدت مسلمانان،

هم‌چنان ابهامات بسیاری در معنا و مبنای تقریب و نیز حدود و ثغور آن وجود دارد. بنابراین، این عرصه، چشم انتظار مطالعات و تحقیقات نظری بسیاری است. مطالعه سیره، سخن و نوع روکرد اهل بیت علیهم‌السلام نسبت به مخالفان مذهبی از جمله میان‌برهایی است که می‌تواند ما را به تقریب درست و راهبردی، رهنمون شود. گفتار و رفتار امامان شیعه، در نقش الگوهای برتر دینی، هم‌اهمیت و مکانت هم‌گرایی اسلامی و هم‌آفات و لغزش‌گاه‌هایی را که داعیان تقریب، باید از آنها برحذر باشند نشان می‌دهد. در این نوشتار تلاش شده تا میزان اهتمام پیشوایان شیعه به هم‌دلی و وحدت مبنایی مسلمانان و هم‌چنین راه‌کارهای تحقق این هم‌دلی و موانع و آسیب‌هایی که این آرمان اسلامی را تهدید می‌نماید، نشان داده شود. کتاب حاضر در هفت فصل سامان یافته است: فصل اول: کلیات. در این فصل، مؤلف به تعریف و توضیح کلیات مهم برای ورود به بحث از قبیل مراد از وحدت اسلامی، قرآن و وحدت اسلامی، پیامبر و وحدت اسلامی، موانع و مشکلات امامان در عصر حضور و اقسام مخالفان در عصر حضور اهل بیت علیهم‌السلام پرداخته است.

فصل دوم: ضرورت و جایگاه وحدت سیاسی اجتماعی در سیره و سخنان ائمه. وحدت اجتماعی مسلمانان و دوری از تفرقه و تنازع سیاسی اجتماعی نزد اهل بیت علیهم‌السلام به مثابه یک هدف و در اولویت نخست بوده است. در این فصل به گوشه‌هایی از تلاش و توجه ائمه علیهم‌السلام در قالب سفارش‌ها و سیره عملی به ویژه سیره وحدت‌طلبانه امام علی علیه‌السلام و عنصر وحدت‌طلبی در صلح و قیام حسنین علیهم‌السلام اشاره می‌شود.

فصل سوم: مبنای نظری و محورهای وحدت از نگاه امامان. گفتنی است که امر مهم اتحاد مسلمانان با سلیقه‌ها و افکار مختلف، با صرف صدور دستور و بدون ملاحظه مبنایی و اصول مشترک و ارائه چارچوب و محورهای مورد قبول همگان به هیچ‌وجه میسر نخواهد شد. بنابراین امامان شیعه، مبنایی، شرایط و اصول مشخصی را ارائه کردند که توجه به آنها می‌تواند بهترین پایه وحدت‌طلبی، رسیدن به اتحاد یا کاهش و جهت‌مند کردن اختلافات باشد. مجموعه این موارد به پنج اصل محوری و وحدت‌بخش تقسیم می‌شود که عبارت است از: به رسمیت شناختن اختلاف سلیقه و اندیشه، محوریت قرآن، تمسک به سیره و سخن پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم، توجه به اصول مشترک دینی، اطاعت از رهبری دینی و سنت و سیره اهل بیت علیهم‌السلام به عنوان روشن‌ترین راه بیان تعالیم قرآن و سنت نبوی.

فصل چهارم: راه‌کارهای تحکیم وحدت از دیدگاه امامان شیعه. مجموعه سخنان و اصول عملی اهل بیت علیهم‌السلام در مورد راه‌های رسیدن به وحدت اجتماعی و مذهبی را می‌توان در سه محور کلی، تبیین کرد که عبارت است از: الف) گزارش‌هایی که در آن به هم‌بستگی و هم‌گرایی مذهبی و شرکت و حضور اجتماعی در مراسم و شعائر مذهبی و مناسک عبادی دعوت می‌شود؛ ب) گزارش‌هایی که از تلاش اهل بیت علیهم‌السلام در ترویج محورها، زمینه‌ها، عوامل و راه‌کارهای عملی رسیدن به دوستی، پیوند اجتماعی و اخوت ایمانی، حکایت دارد؛ ج) گزارش‌هایی که در آن تلاش شده تا موانع دوستی و پیوند اجتماعی برطرف شود. سپس به برخی از مهم‌ترین برنامه‌های امامان شیعه برای وحدت اشاره می‌شود.

فصل پنجم: آثار و لوازم فکری پذیرش اختلاف. در این فصل به مواردی از لوازم پذیرش اختلاف که می‌تواند بیشترین تأثیر را در رفع تنازعات دینی و اجتماعی و ایجاد وحدت مبنایی داشته باشد اشاره می‌شود. این موارد عبارت است از: تحمل دیگران و عدم تحمیل ایمان، ترک مخاصمه و ستیزه‌جویی در امور دینی، سفارش به رازداری و نهی از افشای اسرار، پرهیز از تکفیر طرفداران فرقه‌های اسلامی که یکی از روشن‌ترین ملزومات پذیرش اختلاف افکار و تعدد برداشت‌ها و اجتهادهای ضابطه‌مند است، البته به شرط عدم تخطی از حوزه دین و مشترکات دینی.

فصل ششم: منکران امامت و ولایت، در آئینه احادیث. اختلاف مبانی مذهبی و کلامی یکی از مهم‌ترین عوامل تنازع صاحب‌نظران تقریب و مخالفان آن است. مخالفان بیشتر مبانی فکری خود را با استناد به برخی از روایات و تمسک به ظاهر آنها سامان داده‌اند و با این روش می‌کوشند دلسوزان وحدت اسلامی را خلع‌سلاح کنند. آیا همه این روایات صحیح است و بر فرض صحت سندی، دلالت روشنی بر مقصود و برداشت آنها دارد؟ اینها سؤال‌هایی است که آنان باید پاسخ دهند، اما در مجموع نمی‌توان منکر شد که پذیرش و پای‌بندی به ظاهر برخی از احادیث، پیامدی را جز مبنای مخالفان تقریب در پی نخواهد داشت. در نتیجه، نقد، بررسی و چاره‌جویی از ظواهر حساسیت‌برانگیز این دسته از روایات ضروری می‌نماید. این دسته از احادیث که البته از احادیث آحاد (خبر واحد) نیز می‌باشد، در قالب‌های مختلفی بیان شده و عناوین متعددی را از جوامع روایی به خود اختصاص داده است. نویسنده در این فصل به مضمون کلی برخی از آنها می‌پردازد که عبارت است از: (۱) در برخی از روایات، پذیرش یا رد اعمال عبادی مکلفان و ثواب و عقاب برای آنها، به نوع رویکرد آنان به امامت و ولایت اهل بیت مشروط شده است؛ (۲) در دسته‌ای دیگر از روایات بر وجوب معرفت یا ولایت امام تأکید و گفته شده است که عذر تارکان این مهم به هیچ وجه پذیرفته نیست. آن‌گاه، نویسنده با بررسی و محتوای این روایات به پاسخ‌های متعدد اشاره کرده و برداشت فقیهان از این روایات را بیان نموده و سپس به بیان نمونه‌هایی از مثبت‌اندیشی امامان درباره مخالفان مذهبی پرداخته است.

فصل هفتم: بررسی احادیث افتراق امت. حدیث افتراق از احادیث مشهور منسوب به پیامبر ﷺ است که با تعابیر مختلف، در بسیاری از کتاب‌های روایی شیعه و سنی و آثار مربوط به ملل و نحل گزارش شده است. مضمون اصلی و قرائت رایج‌تر این حدیث آن است که پیامبر ﷺ فرمود: از میان امت‌های گذشته، یهودیان به ۷۱ فرقه و نصارا (مسیحیان) به ۷۲ فرقه، منشعب شدند و امت من نیز به ۷۳ فرقه منشعب خواهد شد و همان‌گونه که در میان امت‌های قبلی، همه آنها به جز یک دسته، اهل جهنم یا در وادی گمراهی و هلاکت بودند، امت اسلام نیز دچار چنین سرنوشتی خواهد شد.

در بخش پایانی نیز در بیان مصداق گروه ناجیه (راه یافته، یا اهل بهشت و رستگار) گزارش‌های متفاوت و احياناً متضادی رسیده است. مؤلف کتاب در این فصل به بررسی این گزارش‌ها می‌پردازد و با بیان این نکته که این حدیث به گونه‌های متفاوتی گزارش شده است به بیان گزارش‌ها و تعابیر مختلف حدیث در سه دسته صدر، ذیل و بخش پایانی می‌پردازد. در پایان این فصل، نویسنده به نقد و بررسی

محتوایی حدیث پرداخته و مشکلات این حدیث را، از جمله، سازگاری نداشتن محتوا و پیام آن با برخی از آیات و روایات دیگر اهل بیت و پیامبر، برمی‌شمارد. در انتهای کتاب نیز پیوست‌هایی که در برگزیده نامه‌ها و بیانیه‌هایی در نکوهش افراط در تکفیر و نیز رفتارهای تفرقه‌افکنانه و پیامدهای زیان‌بار سب و لعن است، ذکر شده است.

مقدمه

ژوئیه‌شکاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

نایش نظریه

سال پنجم / شماره نوزدهم